

SABRANA DJELA SLAVKA KOLARA

Klasik hrvatske književnosti i njen do sada svakako najbolji predstavnik na humorističkom planu, Slavko Kolar (1891-1963), bio je — kao što je to manje ili više poznato — po struci agronom. On je radeći kao gospodarsko-prosvjetni stručnjak, kao voditelj poljoprivrednih tečajeva, kao direktor poljoprivrednih imanja u Gornjem Hruševcu, Petrinji i Božjakovini i kao predstojnik Odjela za seljačko gospodarstvo, bivše Banovine Hrvatske, ostavio veoma dubokog traga u agronomskoj struci.

Kad je Kolar god. 1939. pri osnivanju Banovine Hrvatske postao odjelnim predstojnikom za seljačko gospodarstvo, dakle — kako se to tada govorilo — ministar poljoprivrede Hrvatske, njegov bivši profesor tada svakako najagilniji i široj javnosti najpoznatiji hrvatski agronom dr Vinko Mandekić prikazao ga je široj javnosti u Jutarnjem listu, zapravo u prilogu **Gospodar** kojeg je uređivao, u većem članku kojeg je započeo ovako:

»Ove je dane nastupio dužnost kao prvi odjelni predstojnik za seljačko gospodarstvo u Banovini Hrvatskoj g. Slavko Kolar. On nije nepoznat u našim gospodarskim krugovima, jer ga susrećemo uvijek među prvim našim gospodarskim stručnjacima. On se je npr. kao potpredsjednik Agronomskog društva sekcije Zagreb, a i kao delegat centralnog društva uvijek zauzimao za staleška i ina gospodarska pitanja, napose koja su se ticala hrvatskih krajeva. On je bio uvijek dobro viđen u svim agronomskim krugovima. Njegova inteligencija, blaga narav, kolegijalnost i susretljivost kod svih kolega bila je poznata i izvan tih društava. Ne samo kao stručnjak već i kao pedagog odgojio je brojne seljačke sinove, koji su kad su kod njega našli znanje i praksu pošli svojim kućama da unaprijede svoja gospodarstva i da pokažu i svojim i drugim suseljanima što su naučili i kako treba napredno da se gospodari, jer danas je potrebno da se napredno gospodari, da se iz gospodarstva izbije što veća dobit. A to je g. Kolar mogao dati jer je on radio mnogo u praksi u samom narodu i za narod.«

Prikazavši Kolarovu karijeru kao agronoma, profesor Mandekić je nastavio: »Kako vidimo Kolar je prošao sve stupnjeve službe od vježbeničke do direktora, a onda i do odjelnog predstojnika. I pravo je tako, da na to mjesto dolazi čovjek s velikom agronomskom spremom, sa znanjem i poznavanjem onog malog čovjeka, onog malog gospodara na kojem i leži čitavo gospodarstvo Banovine Hrvatske. Gospodin Kolar će dakle znati potrebe tog malog čovjeka i znat će ukoliko mu budu dozvoljavale sile i mogućnosti da tog malog čovjeka zadovolji, ali da mu u isto vrijeme dade i ono što je danas najvažnije, a to je u prvom redu gospodarska prosvjeta. On će sigurno kao dobar pedagog uočiti potrebe gospodarske prosvjete, jer to našem selu najviše i treba.

Prikazujući njegov život i rad kao agronoma, inž. Nikola Modrić je godinu dana kasnije u tadašnjem **Gospodarskom glasniku** (br. 5, 1940) napisao: »Osim radova vezanih službenim položajem nalazio se Kolar prvi među prvima u radu oko promicanja staleških probitaka u stručnim agronomskim društvima. Najživlje sudjeluje kroz petnaest godina u radu staleškog društva hrvatskih

agronoma bilo kao član uprave bilo kao potpredsjednik društva. Njegova izlaganja na skupštinama, sjednicama, kongresima i mnogobrojnim konferencijama uvijek su proizvela najdublji utisak na slušače. Za buđenje staleške svijesti među hrvatskim agronomima stekao je Slavko Kolar zamjerne i neosporne zasluge.«

Kad je dvadeset i tri godine poslije toga članka Kolar umro, **Agronomski glasnik** je u svom nekrologu iz pera prof. **Poljoprivrednog fakulteta** u Zagrebu dra Josipa Kovačevića, pored ostaloga, konstatirao: »Teško je, a praktično i nemoguće odijeliti životni put Slavka Kolaru kao agronoma od njegovog rada na polju književnosti... Jedan od biografa Slavka Kolaru kao agronoma rekao je da je on gospodarsko-prosvjetni stručnjak. Zaista, on je tome poklonio vrlo veliku pažnju, a naročito domaćinskim i zimskim tečajevima. Osim toga, istakao se kao borac za staleška prava agronoma. Na nekoliko skupština i kongresa tadašnjeg društva jugoslavenskih agronoma istakao se kao vrlo pozitivni diskutant kako u pogledu organizacije poljoprivredne službe tako i o društvenim interesima agronoma. Za njegovog kratkog boravka kao odjelnog predstojnika za poljoprivredu Banovine Hrvatske on je mnogo učinio, naročito za poljoprivredne škole... Mi agronomi možemo biti ponosni s pokojnikom u svakom pogledu.«

Ali, dakako, Slavko Kolar je ne samo u redovima šire čitalačke publike, nego i među svojim kolegama po struci, agronomima, osobito onima iz mlađih generacija, poznatiji kao književnik, čija djela mjestimično — kao npr. **Breza** dosižu vrhunski domet i mogu ravnopravno stajati s najuspjelijim ostvarenjima i svjetske literature. Uostalom, to je konstatirano ubrzo nakon što je ta Kolarova najbolja novela napisana, nagrađena prvom nagradom na natječaju za najbolju novelu **Društva književnika Hrvatske** i objavljena godine 1928. Nepunu godinu dana kasnije tu novelu je Ljubo Wiesner uvrstio u svoju antologiju **Tisuću najljepših svjetskih novela** i u popratnoj bilješci o autoru, napisao: »Novela **Breza** pokazuje sve oblike, S. Kolarove par exesellence realističke umjetnosti; oštro je i duboko zahvaćeno psihološko gledanje, snažno i plastično crtanje viđenih ili naslućenih pojava i povrh toga jetki ili blagi humor, koji se u saosjećanju i simpatiziranju pisaca s njegovim junacima diže mjestimice do upravo gogoljevske humanosti. Od Kovačićeve **Registrature** do ove Kolarove novele nije proza hrvatska imala tako istinski ocrtanih seljačkih tipova... S gledišta umjetnosti i s gledišta humanosti Kolarova bi **Breza** bila rijetkost i u većim literaturama od hrvatske.«

»Sudbina lijepa Janice — pisao je godine 1937. Ivan Goran Kovačić — u **Brezi** doseže vrhunac sažaljenja, i topla, lirski suosjećanja; stilska mekoća i blagost autorova daje toj noveli nadljudski ton, pa je ovdje smijeh, bolje rečeno smiješak, sličan lahoru, koji se nestaši s travom i cvijećem na svježem grobu...«

Međutim, Kolarovo književno djelo se uzdiže ne samo do vrlo visokih književnih dometa, nego je ono svakako i jedno od najautentičnijih svjedočanstava stanja hrvatskog sela u vremenu u kojem je on živio i djelovao, što je također već konstatirano: »Kolar je s knjigom **Mi smo za pravicu** stao u red onih velikih, jedinstvenih pisaca kakve pojedini narodi s razlogom smatraju svojim najizrazitijim predstavnicima, tumačima onih nejasnih sila, mutnih nagona i

tamnih strasti što ih oni, narodi, u svojoj krvi nose iz pokoljenja u pokoljenje. U tim njegovim novelama o selu progovorio je punokrvi izdanak hrvatskoga, narodnoga, ili još preciznije, seljačkoga duha, izdanak u kome se tako čudesno i tako sretno našlo obilje svih osobina koje pomalo karakteriziraju sve nas, pa je od te građe modelirao i svoje junake — ali, srećom, ne tako da jednome dade samo jedno, a drugome samo drugo svojstvo (čime bi dobio više otjelovljene simbole negoli žive ljude), nego tako da je svima dodijelio od svega pomalo; nekome nečega manje a nečega više, no ipak svega pomalo — i zato su njegovi seljaci plastični, realni, istiniti i zbog svega toga uvjerljivi do najveće moguće mjere.« (Dubravko Jelčić, **Kolo**, studeni, 1963)

Kao takva, Kolarova književna djela su svesrdno prihvaćena ne samo od stručne književne kritike i uvrštena u neprolazne vrijednosti hrvatske književnosti, u njenu klasiku, nego su djela isto tako svesrdno prihvatili i široki — veoma široki — redovi naše čitalačke publike. Njegova djela, uprkos mnogim preštapovanjima, bila su uvijek ubrzo rasprodana i već dugo nema na knjižarskom tržištu niti jedne od njegovih mnogobrojnih knjiga. Kolar spada među hrvatske pisce koji se najviše traže po knjižarama i javnim knjižnicama. Npr. koprivnički **Glas Podravine**, u svom izvještaju u prodaji knjiga u Koprivnici, u broju od 11. VIII 1962, dakle godinu dana prije Kolarove smrti, donio je doslovno: »Od domaćih pisaca najtraženiji je književnik Slavko Kolar, zatim dolazi Ivo Andrić.«

Kolarova popularnost u širokim krugovima čitalaca (i gledalaca) došla je još više do izražaja kod filmova izrađenih prema njegovim scenarijima. Film **Svoga tela gospodar**, postigao je vjerojatno najveći uspjeh koji je dosada zabilježen u našoj kinematografiji, kako po broju izvedenih predstava, tako i po broju gledalaca. Što više, pred desetak godina kad je taj film proizveden, čitava Hrvatska je prihvatila kao svoju, tako simpatičnu i visoko humanu uzričicu iz tog filma: »**Je, dušice draga!**« — o čemu je ostalo mnogo tragova i u tadašnjim novinama.

I Kolarova drama komponirana oko istog motiva i izvedena pod istim naslovom, spada među drame koje je hrvatska kazališna publika zadnjih decenija najviše prihvatila; koje su bile najviše na repertoaru, uz najveći broj posjetilaca.

Sličan je slučaj i s filmom **Breza**, koji je postigao najveći uspjeh ne samo kod domaće publike, nego i kod inozemne, jer je prema statističkim podacima, od svih naših filmova privukao najveći broj gledalaca u inozemstvu.

Kolar je i jedan od naših najviše prevedenih pisaca na strane jezike. Pored niza prevedenih novela po raznim listovima i časopisima postoji i čitav niz njegovih većih i manjih knjiga prevedenih na mnoge svjetske jezike. Od vremena kad je Jean Dayre (godine 1933) preveo na francuski njegovu *Krizu*, izišlo je i nekoliko Kolarovih knjiga i to na njemačkom, talijanskom, mađarskom, češkom, ruskom i estonskom, od kojih su neke i po broju stranica veoma impresivne. To su njegove knjige: **Der Herr seines Leibes** (80 str, Wien-Leipzig, 1939), **Itéletnap** (293 str, Budapest, 1940), **Il giorno del giudizio** (str. 82, Rim, 1945), **Jen spravedlnost** (258 str, Praha, 1948), **Die Hochzeit des Imbra Futač** (368 str, Graz-Wien, 1951), **Migudac ehk arguse apologia** (74 str, 20.000 naklada, estonski jezik, Tallina 1963), **Tela suoego gospodin** (382 str, 30.000 naklada, Moskva, 1960), **Das Narrenhaus** (107 str, Frankfurt am Main, 1966).

Sve su to činjenice koje jasno i veoma impresivno govore da je Slavko Kolar književnik veoma visokog formata, s kojim se mogu ponositi ne samo njegovi kolege građanske profesije, agronomi, nego i čitav hrvatski narod, pa i svi jugoslavenski narodi, jer su njegova djela kulturna vrijednost svih nas.

Ali, kako književnici žive i djeluju u svom narodu — a putem naroda i u svjetskoj kulturi, ako su ju dosegli — svojim djelima, svojim knjigama, to će i Kolar i njegovo djelo živjeti onoliko i onako koliko i kako se pobrinemo da to djelo održimo na životu i ne dozvolimo da ono padne u zaborav. To je veoma dobro osjetio već u trenutku Kolarove smrti naš poznati kritičar i povjesnik hrvatske književnosti prof. Miroslav Vaupotić kad je u nekrologu Slavku Kolaru (u časopisu **Republika**, listopad 1963) napisao i tako nekrolog i završio: »Nemojmo i u slučaju fizičke smrti Slavka Kolaru dopustiti i duhovno iščeznuće njegova djela. Neka ono bude odanošću najljepšem ventilu čovjekove slobode, smijehu i istini, ohrabrujući putokaz za rađanje novih satiričara i humorista. S nekrološkim frazama i lijepim riječima — u staro gvožđe! Djela se traže, znači nova izdanja, novi izbori, pripreme za Sabrana djela i neprestana popularizacija njegova opusa i duha. Posljednji pozdrav starom, pokojnom suputniku i supatniku sa šestoga perona života. ILI JESMO — ILI NISMO!«

Sve te neosporne činjenice obavezuju nas kao narod ne samo da odužimo svoj dug prema Slavku Kolaru, nego i da tako obogatimo ne baš previše bogatu riznicu svojih kulturnih dobara. Još od Preradovićevih vremena, još iz naših pučkoškolskih dana znamo da smo onaj narod »koji mrtve štuje, na prošlosti budućnost si snuje«.

Uvažavajući sve relevantne okolnosti, među ostalima Kolarov spor s Društvom književnika Hrvatske koji je potrajao do njegove smrti, stanje naše izdavačke djelatnosti, ugled koji je Kolar uživao među svojim kolegama agronomima (a koji uživa posmrtno i danas) itd. — potpisani je predložio **Savezu poljoprivrednih inženjera i tehničara** da on bude nosilac i inicijator široke društvene akcije za izdavanje **Sabranih djela Slavka Kolaru** i svega ostaloga što je potrebno da se dostojno sačuva uspomena na tog velikog sina ne samo agronomske struke nego i čitavog našeg naroda.

Imajući sve to u vidu **Savez poljoprivrednih inženjera i tehničara SR Hrvatske**, na svojoj sjednici održanoj 3. veljače o. g. prihvatio je taj prijedlog i stavio si u zadatak da učini sve što je u njegovoj moći da se uspomena na Slavka Kolaru sačuva u dostojnom obliku, a njegovo djelo da se prezentira našoj javnosti, generacijama koje dolaze i povjesti naše književnosti, u dostojnom obliku.

Da bi se to postiglo, zaključeno je da je potrebno:

a) izdati **Sabrana djela Slavka Kolaru**, i to kako njegove književne, tako njegove stručne agronomske radove,

b) izdati temeljito napisanu monografiju o njemu, u kojoj će Kolar biti osvijetljen i kao čovjek, i kao književnik i kao agronom, i kao uvijek napredan čovjek i aktivni borac za socijalnu pravdu; s dovoljno dokumenata, fotografija iz života, te svim potrebnim naučnim aparatom.,

c) podići spomen-bistu u mjestu njegova djetinjstva i mladosti — u Čazmi,

d) urediti njegovu spomen-sobu u Muzeju u Čazmi, u kojoj će se okupiti sav sačuvani materijal koji dolazi u obzir za tu svrhu (pisaći stol, biblioteka,

rukopisi, sačuvana korespondencija, sva njegova izdanja kojih je preko pedeset na broju, fotografije, karikature koje je on radio, magnetofonske vrpce s njegovim govorima itd.)... kao i poduzeti niz drugih akcija sličnog karaktera.

Među takve akcije bi spadalo npr. podizanje spomen-ploče na njegovoj roditeljskoj kući u Čazmi, kao i na kući u Rusanovoj ulici br. 14, u Zagrebu u kojoj je Kolar proveo zadnja (skoro) dva decenija svog života; davanje imena Slavka Kolara jednog od zagrebačkih srednjih škola (prvenstveno one na Katarinskom trgu, u koju je on išao); imenovanje ulica njegovim imenom u mjestima u kojima se školovao ili službovao, kao npr. u Čazmi, Garešnici, Bjelovaru, Petrinji i Slavonskoj Požegi (u Zagrebu je nedavno jedna ulica prozvana njegovim imenom;) predloženo je isto tako da se razmotri mogućnost da se Kolarovim imenom prozove i jedno od većih poljoprivrednih dobara u Hrvatskoj, recimo Bcžjakovina na kojem je Kolar proveo najveći dio svoje agronomске karijere.

Dan Kolarove smrti (15. IX) ove godine će se obilježiti na taj način što će se iz Gornjeg Hruševca — gdje je nastala Kolarova klasična novela **Breza** — prenijeti jedna breza i svečano zasaditi na njegovom grobu. To će svakako biti veoma lijepa, poetska manifestacija, koja pored ostaloga neće angažirati gotovo nikakva novčana sredstva.

Toj široko planiranoj akciji odmah se priključila i općina Čazma, te niz naših veoma istaknutih književnika, sveučilišnih profesora, društveno-političkih radnika, te Kolarovih prijatelja i poštovalaca. Na pripremnoj sjednici koja je održana 24. veljače o. g. u prostorijama Poljodobara osnovan je **Odbor za izdavanje djela Slavka Kolara** (koji će izvesti i sve ostale planirane akcije), u koji su od agronoma ušli: predsjednik Saveza poljoprivrednih inženjera i tehničara dr Josip Zmajčić, član Izvršnog vijeća SR Hrvatske; časna starina i nestor hrvatskih agronoma, Kolarov profesor, prof. univ. u m. dr Vinko Mandekić; Kolarov intimni prijatelj kroz čitav život dr Mirko Korić, sveuč. prof. u m.; inž. Franjo Šatović, direktor Centra za primjenu nauke u poljoprivredi i urednik **Agronomskog glasnika**; inž. Ante Todorić, direktor **Agrokombinata Zagreb**; inž. Stjepan Brlek, direktor **Stočarskog selekcijskog centra** i dr Josip Kovačević, prof. **Poljoprivrednog fakulteta** u Zagrebu. — Iz općine Čazma ušli su u taj odbor predsjednik Općine Milan Nožinić, direktor **Čazmatransa** Milan Baćani, pravni savjetnik Općine Sveto Matić i ugledni Čazmanac Oskar Kućan, direktor **Poljoopskrbe**, Zagreb. Od slavista sa zagrebačkog sveučilišta, ušli su: akademik dr Ljudevit Jonke, docent dr Miroslav Sichel i prof. Miroslav Vaupotić; od književnika su ušli Ranko Marinković, Pero Budak i Zvonimir Kulundžić; od filmski hradnika Fedor Hanžeković, Zvonimir Berković i Ante Babaja: — od društveno-političkih radnika i Kolarovih prijatelja Jure Hrženjak sudac Ustavnog suda Hrvatske, Jure Rukavina sudac Vrhovnog suda Hrvatske, Josip Meašić, direktor Kooperacijskog sektora **Agrokombinata Zagreb**, te Branko Struk zamjenik direktora **Dječjeg doma** u Dugom Selu.

Taj odbor će pozvati da u njega stupe oficijelni predstavnici **Matice hrvatske**, **Pen-kluba**, **Socijalističkog saveza**, **Saveza narodnih sveučilišta** i stručnih društava glazbenika, dramskih umjetnika, dramskih amatera, likovnih umjetnika, kao i nekih drugih.

Za predsjednika tog odbora, kao i užeg odbora izabran je sekretar za vodoprivredu SR Hrvatske dr Josip Zmajić, za potpredsjednika inž. Stjepan Brlek, za tajnika književnik Zvonimir Kulundžić, a za članove pravnik iz Čazme Sveto Matić i književnik Miroslav Vaupotić.

Urednik čitavog izdanja i autor monografije o Slavku Kolaru bit će potpisani.*

Prema dosadašnjim pripremama može se reći da će **Sabrana djela Slavka Kolaru** (uključujući i monografiju o njemu) obuhvatiti sedam knjiga od po 500 stranica svaka. Knjige će biti ilustrirane umjetničkim crtežima izrađenim specijalno za ovo izdanje, štampane na 100-gramskom bezdrvnom papiru i u svakom drugom pogledu solidno opremljene, onako kako to mora biti kad se radi o Sabranim djelima jednog klasika. Prema predvidivim kalkulacijama cijena čitavom pompletu bit će u pretplati cca 280 n dinara, i to isplativa u deset mjesečnih rata.

Za tako krupan i kulturno tako značajan pothvat potrebna su nesumnjivo i znatna materijalna sredstva, kojima — na žalost — niti Savez poljoprivrednih inženjera i tehničara, niti **Odbor za izdavanje Sabranih djela Slavka Kolaru**, ne raspolažu. Ali, oni su uvjereni da će svi hrvatski agronomi i lično, kao i rukovodstva naših poljodobara, ovu akciju najsvesrdnije prihvatiti kao svoju i da će ju u granicama svojih mogućnosti rado pomoći. I to isključivo pretplatama, čime će ujedno obogatiti svoje biblioteke djelima trajne umjetničke vrijednosti.

Kako je planirano da uobičajeni knjižarski rabat iz ove akcije ne ide u korist ni izdavača ni knjižara, nego u **Fond za podizanje spomenika Slavku Kolaru**, uređenje njegove muzejske sobe i ostalih već spomenutih akcija, to svaki pretplatnik samim tim što je pretplatnik, postaje ujedno i jedan od prinosnika koji omogućavaju da se čitav taj program ostvari.

Sad se priprema iscrpni prospekt o ovom izdanju, koji će biti uskoro gotov i dostavljne svim članovima Saveza poljoprivrednih inženjera i tehničara SR Hrvatske, kao i drugih republika, s pozivom da se pretplate na ovo značajno izdanje, čime će ne samo pomoći ovu plemenitu i kulturno veoma značajnu akciju, nego će i svoju biblioteku obogatiti djelima veoma visoke književne vrijednosti.

O daljim radovima na ovoj akciji **Agronomski glasnik** će svoje čitaoce redovno obavještavati.

Zvonimir Kulundžić

* Opaska uredništva — Književnik Zvonimir Kulundžić koji ima iza sebe već tridesetak svojih vlastitih knjiga i bogata iskustva u takvim poslovima, uredio je npr. **Sabrana djela hrvatskog seljačkog pisca Mihovila Pavleka Miškine** i napisao opsežnu monografiju o njemu, što je sve izašlo iz štampe krajem prošle godine. O samom Kolaru Kulundžić je dosada objavio više radova nego i jedan drugi naš književnik i povjesnik književnosti do danas.